

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Рая Николова Каназирева, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.8. Икономика

Автор: Златко Ивановски

Тема: Маркетинг, финанси и мениджмънт на компаниите от винения сектор:

емпирично изследване на реакцията при кризи в Северна Македония

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 296 от 15.07.2026 г. на Ректора на Университета по застраховане и финанси чл.-кор. проф. д.ю.н. Борис Велчев съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Marketing, Finance and Management of Companies from the Wine Sector: An Empirical Study of Crisis Response in North Macedonia“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“. Автор на дисертационния труд е Златко Ивановски – докторант на самостоятелна подготовка в УЗФ, с научен ръководител доц. д-р Радостина Димитрова.

Предадените от Златко Ивановски материали включват: дисертационен труд на английски език, автореферат на български и на английски език, декларация за оригиналност и достоверност, справка за изпълнението на минималните национални изисквания, списък и копия на публикациите по темата на дисертацията, резюмета на публикациите на български и на английски език, автобиография и заявление.

2. Кратки биографични данни за кандидата

Кандидатът е магистър по управленски информационни системи и бакалавър по информатика от University American College Skopje, Република Северна Македония. Професионалният му опит е свързан с винения и бързооборотния сектор – понастоящем е генерален мениджър на „Badel 1862“ ДООЕЛ Скопие, а в периода 2014–2022 г. заема маркетингови и търговски позиции, включително мениджър продажби, във винарна „Тиквеш“ АД Скопие.

3. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение и списък с използвани източници. Обемът на разработката е 205 страници и включва 45 таблици, 8 фигури и 7 графики, както и списък с 171 използвани източника.

Целта на изследването е да се оцени как компаниите от винения сектор прилагат стратегии в областта на маркетинга, финансирането и управлението и въз основа на този анализ да се предложат насоки и препоръки, с фокус върху управлението на кризи, дигитализацията и устойчивото развитие. Обект на изследването са компаниите, опериращи

във винения сектор, разглеждани като икономически и организационни единици, а предмет – стратегиите за финансиране, маркетинг и управление на тези компании и ролята им за кризисната издръжливост и конкурентното позициониране. Формулирани са една основна и три спомагателни хипотези, както и пет изследователски задачи.

Методите на изследване включват литературен обзор, съдържателен и сравнителен анализ, индукция, дедукция и синтез, анкетно проучване сред 35 винарни от около 250 регистрирани винопроизводители в Република Северна Македония, както и четири полуструктурирани експертни интервюта с представители на висшия мениджмънт на големи винарни. Емпиричната част обхваща периода 2019–2025 г.

Глава първа изгражда теоретичната основа на разработката, като последователно разглежда източниците и рисковете на финансирането във винения сектор, управленските функции и инструментите за бизнес анализ, както и маркетинговия микс на винените продукти. Глава втора представя методологическата рамка – изследователския дизайн, етичните съображения, провеждането на експертните интервюта и разработването на авторски въпросник от шестдесет и три въпроса, структуриран по деветте елемента на Business Model Canvas на Александър Остервалдер и по шест раздела, изведени от PESTEL анализа на Националната стратегия за развитие на лозарството и винарството на Република Северна Македония. Глава трета съдържа емпиричните резултати: 88,6% от анкетиранияте винарни съобщават за кризисно въздействие през последните пет години, като доминират икономическата криза (54,8%) и 2020 г. (38,7%), а промени в ценностното предложение, ценовата политика и дистрибуционните канали докладват над две трети от дружествата; на тази основа са изведени бъдещи стратегически насоки за сектора и е формулиран авторският модел R.A.P.I.D. Заключението обобщава резултатите по основната и спомагателните хипотези и по изследователските задачи и извежда практическите импликации на предложения модел.

4. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Според представените научни приноси (Автореферат, стр. 60) характерът на приносите може да се обособи в две групи:

(1) Теоретико-методически:

- Предложена е интегрирана аналитична рамка, която интерпретира кризисната устойчивост на винените компании като резултат от съгласуваното взаимодействие между финансовите, управленските и маркетинговите решения, а не като сбор от изолирани мерки.
- Разработен и апробиран е авторски изследователски инструментариум, който обединява Business Model Canvas и PESTEL анализа в единен въпросник, предварително тестван чрез експертни интервюта и пилотна група от петима експерти.

(2) Практико-приложни приноси:

- Емпирично е установен профилът на кризисната реакция на винарните в Република Северна Македония – по тип и период на кризата и по обхват на настъпилите промени в отделните елементи на бизнес модела.
- Създаден е авторският модел R.A.P.I.D. Resilience Model, който обединява пет стълба – готовност, гъвкавост, партньорства, иновации и диференциация – в приложима рамка за самооценка на кризисната готовност на винена компания.
- Изведени са адресирани препоръки към винарните и към институциите, формиращи политики, относно бизнес планирането, диверсификацията на веригите на доставки, дигитализацията и развитието на винения туризъм.

Така групирани, приносите са резултат от личните усилия на автора.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Кандидатът е представил четири публикации, свързани с темата на дисертационния труд, които представляват статии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране. Публикациите следват логиката на дисертационното изследване и покриват последователно финансирането, маркетинга и управлението на компаниите от винения сектор.

Публикациите могат да бъдат класифицирани както следва:

- по вид: статии в научни списания – 4 броя;
- по език, на който са написани: на английски език – 3 броя; на български език – 1 брой;
- по брой на съавторите: самостоятелни – 3 броя; с един съавтор – 1 брой.

6. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

Според представената справка за изпълнение на минималните национални изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионалното направление 3.8. Икономика – минималните национални изисквания са изпълнени.

7. Автореферат

Авторефератът отразява по коректен и систематизиран начин цялостния текст на дисертационното изследване, както и основните резултати, постигнати в дисертационния труд.

8. Критични забележки и препоръки

Имам следната критична бележка: кандидатът многократно посочва статистически методи, които събраните данни позволяват да бъдат приложени – описателна статистика, корелационен и регресионен анализ (стр. 80–81), непараметричен корелационен анализ и съотнасяне между отделни въпроси (стр. 102 и стр. 107), но реално прилага единствено едномерни честотни разпределения на отговорите на затворените въпроси (таблици 2–45). Въпреки това на стр. 160 се заявява, че H3 се потвърждава „through the correlation between multifactorial responses“, без такава корелация да е изчислена и представена. Същото се отнася и до останалите обявени възможности за анализ – сравнения по периоди, по тип криза и по бизнес функции (стр. 81), сравнителния метод за установяване на причинност и

закономерности (стр. 83), както и класификацията на винарните в три групи по размер, направена изрично с цел съпоставка (стр. 124) – които не са приложени никъде в трета глава. Не става ясно защо тези възможности се изброяват подробно, без да бъдат използвани.

Препоръка: Заявените аналитични възможности в текста на дисертацията могат да бъдат изпълнени в бъдещи разработки. Обявеното предложение за съпоставяне на анкетните резултати с публично достъпните финансови отчети на изследваните дружества би било естествено продължение на изследването и би позволило хипотезите да бъдат проверени и чрез обективни показатели за резултатите от дейността. Събраните данни позволяват разделяне на извадката по вече изградената класификация на винарните и по тип на кризата, съставяне на кръстосани таблици с тест за независимост и прилагане на предложеното използване на корелационен анализ, което би обвързало изводите за потвърждаването на хипотезите с пряка статистическа проверка.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагането му. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Правилника за приемане и обучение на докторанти в Университета по застраховане и финанси.

Дисертационният труд показва, че кандидатът Златко Ивановски **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по Професионално направление 3.8. Икономика, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Златко Ивановски в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3.8. Икономика.

04.09.2026 г.

Рецензент:
доц. д-р Рая Каназирева